

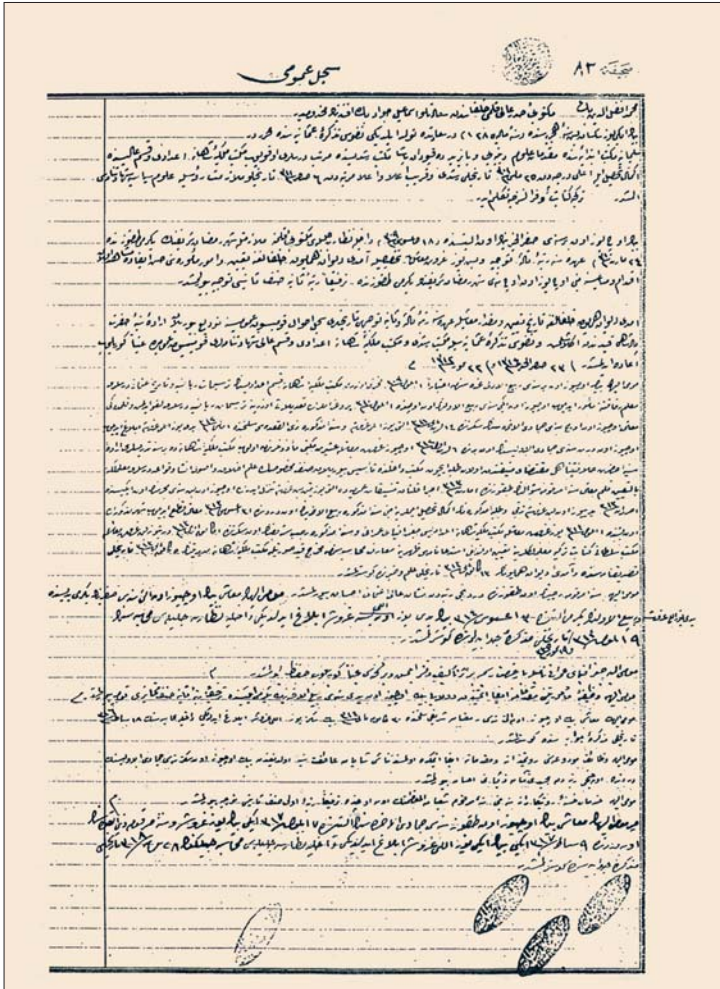
TEKİRDAĞ

Marmara bölgesinin
Trakya kesiminde şehir
ve bu şehrin merkez olduğu il.

Marmara denizinin kuzey sahilinde kıyı çizgisinin yön değiştirdiği (doğu-batı doğrultusunu terkederek kuzey-güney doğrultusunu aldığı) yerde, kıyıya yüksekte bakan bir plato kenarının üstünde bu kenarı genişçe yaran vadi (Ördekli dere) yamaçlarında kurulmuştur. Tarihi Antikçağ'lara inen şehrin bilinen ilk ismi Bisanthe'dir (Visanthe). Roma ve Bizans döneminde Rhaidestos, Resisthon, daha sonraları Resisto diye bilinirken Venedik idaresinde Rodosto, Osmanlı fethinin ardından Rodosçuk adıyla anılmaya başlanmıştır. Osmanlı resmî kayıtlarında mevcut ilk ismi Tekfurdağı'dır (BA, MAD, nr. 35, vr. 1^a). Evliya Çelebi, vakıtle Bizans tekfurularının bağlarının burada bulunması ve şehrin kuzeyini çevreleyen dağlardan dolayı şehre Tekfurdağı adının verildiğini bildirmektedir. Bu ad hem şehir hem bölge için kullanılmış olup Tekirdağ ismi de buna dayanır.

Tekirdağ ve çevresinde yapılan araştırmalarda antik yerleşmelere rastlanmış, şehir merkezinde ve civarında milattan önce IV. yüzyıla ait Trak mezar taşları ortaya çıkarılmıştır. Buna dayanılarak bölgenin en eski sakinlerinin Trak kabileleri olduğu belirtilmiştir. Bölgede Bistoni, Paiti, Kikon, Dersai, Edon ve Satrai adlı Trak kabilelerinin bulunduğu tesbit edilmiştir. Bazı antik harita ve atlaslarda burası için yapılan Bisaltia tanımlaması bölgenin güneyinde Marmara denizi kıyılarının kuzeybatı bölümünde (bugünkü Tekirdağ ve çevresi) oturan Biston Trakları dolayısıyladır. Tekirdağ'ın bilinen ilk ismi Bisanthe bölgede yaşayan Biston Trakları'na istinaden verilmiştir. Bisanthe ve çevresi milattan önce IV. yüzyılda bir süre Odrys Krallığı'nın hâkimiyetinde kalmıştır. Odrys Prensi Seuthes, Bisanthe'yi elindeki kıyı şehirlerinin en güzeli diye tanımlamaktadır. Herodot'a göre ise şehir Samos göçmenleri tarafından kurulmuştur. Antik dönemde Bisanthe'nin hemen batısında Panion adlı bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Burası Bizanslılar zamanında Panion adıyla anılan bugünkü Barbaros'tur (Banados). Şehri Samoslu göçmenlerin kurduğu varsayılırsa Bisanthe'nin batı kısmındaki Panion'un Samos adasının karşısına düşen Panioni bölgesinden gelenler tarafından oluşturulduğu söylenebilir. Plinius da şehrin

Efdaleddin
Tekiner'in
biyografisi
(BA, Sicill-i Ahvâl
Defteri,
nr. 71, s. 83)

miyye ve Husûsiyyesi (İstanbul 1345). "İrşadkârım" diye nitelediği son Osmanlı vak'anüvisi Abdurrahman Şeref'in hayatı ve eserleriyle ilgili bir çalışmadır. Tekiner ilk üç eserini İbnü'l-Cevâd Efdaleddin imzasıyla kaleme almıştır.

Bunların dışında başta *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nda olmak üzere *Mülkiye Mecmuası*, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* gibi dergilerde makaleleri çıkan Tekiner, III ve IV. Türk Tarih Kurumu kongrelerinde tebliğler sunmuş, *İslâm-Türk Ansiklopedisi*'nde çoğu Osmanlı teşkilât ve kültürüyle ilgili on dört madde yazmıştır. *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nda on iki sayı devam eden "Alemdar Mustafa Paşa" başlıklı yazısı ile 4 Cemâziyelevvel 699 (27 Ocak 1300) olarak belirlediği Osmanlı Devleti'yle ilgili "İstiklâl-i Osmânî Tarih ve Günü Hakkında Tedkikat" adlı makalesi (*TOEM*, V/25, s. 36-48) dikkat çekicidir. Müslümanların İspanya'dan çıkarılması esnasında Endülüs ülemâsının Osmanlı padişahından yardım talebi için gönderdiği Arapça kasideyi "Bir Vesika-i Müellim" adıyla Türkçe'ye çevirmiş ve oldukça duy-

gusal bir de yorum yapmıştır (*TOEM*, I/4 [1326], s. 201-210). *Mülkiye Mecmuası*'ndaki seri yazısında ise "Osmanlı İhtilâleri" başlığı altında isyan ve ayaklanmaları ele almış, aynı mecmuada "Târih" başlığıyla kaleme aldığı yazılarda tarih, özellikle Osmanlı tarihçiliği ve tarih yazımı üzerinde durmuştur. Son yıllarında *Silâhdar Târihi*'nin basılmamış kısımlarını yayıma hazırlamakla meşgul olmuş, ancak bunu tamamlayamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Sicill-i Ahvâl Defteri*, nr. 71, s. 83-84; nr. 180, s. 149; Semavi Eyice, *Üstad Efdaleddin Tekiner*, İstanbul 1958; a.mlf., "Tekiner, Mehmed Efdaleddin", *TA*, XXXI, 41; a.mlf., "Tekiner, Efdaleddin", *DBİst.A*, VII, 235-236; Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1968-69, III, 517-520; Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu: Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, Ankara 1983, s. 500-505; Tayyib Gökbilgin, "Kaybetmiş Değerler: Efdaleddin Tekiner", *TTOK Belleteni*, sy. 188 (1957), s. 3 vd.; Haluk Şehsuvaroğlu, "Merhum Efdaleddin Tekiner", a.e., sy. 189 (1957), s. 5; Eyüp Baş, "Târih-i Osmânî Encümeni Kurucularından Efdaleddin (Tekiner) Bey'in Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği Üzerine", *AÜİFD*, XLVI/2 (2005), s. 167-204.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

TEKİRDAĞ

Samoslu göçmenler tarafından meydana getirildiğini ifade etmekte ve buranın VI. yüzyılın önemli piskoposluk merkezlerinden biri sayıldığını belirtmektedir. Bu durumda günümüzde şehrin bulunduğu yeri ilk defa Traklar'ın iskân ettiği, daha sonra diğer Ege kavimlerinin gelip mevcut yerleşmeleri geliştirdikleri ileri sürülebilir.

Kuzey Marmara kıyıları uzun yıllar Traklar tarafından meskûn iken bölge Traklar'la Grekler arasında çekişmelere sahne oldu ve Traklar Ganos, Bisanthe, Perinhtos gibi kıyı bölgelerinde Grek kolonilerinin kurulmasını engelleyemedi. Grekler döneminde şehrin adı Rhaidestos şeklinde geçmeye başladı. Ardından bölge Romalılar'ın istilâsına uğradı; istilâ sonrası Yunanlılar şehirde yarı bağımsız halde yaşamayı sürdürdü (m.ö. 168 – m.s. 395). Roma döneminde şehrin adının değişmediği, ancak Rahidestus biçiminde kaydedildiği görülmektedir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle birlikte şehir Bizans hâkimiyetinde kaldı. Bizans devrinde Trakya topraklarının geneli Avar, Bulgar, Peçenek gibi milletlerin saldırılarına mâruz kaldı ve bundan şehir de etkilendi. Prokopius, Ereğli'den bir gün uzaklıktaki şehrin sur ve kalenin bulunmaması sebebiyle barbarların saldırılarına uğradığını ve bu sebeple Iustinianos'un şehri surlarla çevirdiğini kaydeder.

Tekirdağ Kalesi, Emevîler'in İstanbul serferleri sırasında Araplar tarafından kuşatıldı. Evliya Çelebi'nin Emevîler'in önce Tekirdağ Kalesi'ni fethedip sonra İstanbul'u muhasara ettiği yönündeki bilgilerinin doğruluğu şüphelidir. Şehir daha sonra yine Hun, Avar, Bulgar ve Peçenekler'in saldırılarının hedefi oldu ve 1204 yılında Latin işgaline uğradı. Edirne'de karargâh kuran Latin birlikleri karşısında Bulgar Çarı Kaloyan, Bizans'a yardıma gelerek onları Edirne'den çıkarınca buradan kaçan Latinler Rodosçuk Kalesi'ne sığındı. Bulgar-Latin çatışmasını fırsat bilen İznik Prensi III. İoannes Vatatzes 1220'lerde Trakya'ya girerek sahil şehirlerini geri almayı başardı, ancak bölgedeki Bulgar-Latin çekişmeleri sürüp gitti. VIII. Mikhail zamanında 1275'te şehir tekrar Bizans idaresine girdi. 1305 yılı başlarında Bizanslılar tarafından tutulan paralı asker birliği Katalanlar, Trakya'yı yağmalayıp Tekirdağ Kalesi'ni ve ahalisini yok ettiler, ardından yakınındaki Panion'u (Banados) ele geçirdiler.

Bizans'la ittifaklar neticesinde Gelibolu yakasına geçen Osmanlılar Trakya'ya akınlara başladılar. Şehzade Süleyman Paşa'nın

vefatının ardından görevi devralan Şehzade Murad (I.) Gelibolu'dan hareketle Tekirdağ üzerine yürüdü, Tekirdağ halkı hisarı savaştan teslim etti. Süleyman Paşa'nın vefatı 758 (1357 [?]) olarak kaydedildiğine göre bölgenin fethinin 1357-1358 yıllarında gerçekleştiği söylenebilir. Tekirdağ'ı ele geçiren Şehzade Murad ardından Çorlu Hisarı üzerine yürümüşü. Osmanlı fethi sırasında küçük bir kasaba halindeki Tekirdağ kale ve liman olmak üzere iki yerleşim yerinden meydana geliyordu. Yerleşimin merkezini teşkil eden kale bugünkü şehrin doğu kısmındaki yamaçlardaydı. Liman ise Bizans'ın ilk dönemlerinde kasabanın batı sahilinde inşa edilmiş, daha sonra kalenin aşağı kısmına taşınmıştı. Fethin ardından bir kaza merkezi yapılan şehir Rumeli'deki ilk sancaklardan biri olan Çirmen'e bağlandı. Merkezi Rodosçuk olup İnepazarı (İneçik) ve Banados diğer iki önemli yerleşim yeri idi. Bölgeye Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türkmen grupları getirilerek iskân edildi. Bugün şehir civarındaki Avşarlı, Karahisarlı, Osmanlı, Selçuk, Gündüzlü, Oğuzlu gibi köyler bu göçlerin izlerini taşır. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmeye başlayan şehirde ilk önemli yapılar Fâtihten Sultan Mehmed devri ulemâsının katkılarıyla meydana getirildi. Çandarlızâde İbrahim Paşa iskelede üst katında kırk iki oda, alt katında on beş mahzenle on yedi dükkân bulunan büyük bir han yaptırdı. Eski İstanbul kadısı Ahmed b. Yegân ve Molla Kırîmî de iskelede birer han inşa ettirdi. Fâtihten devri hekimlerinden Hekim Şirvânî kale içindeki bir kiliseyi camiye çevirtti. Yine Hekim Şirvânî ve Kasım Paşa birer hamam yaptırarak kasabanın gelişmesini sağladı. Rodosçuk'un vergi gelirleri Fâtihten Sultan Mehmed'in İstanbul'daki camisi ve imaretine aitti.

Tekirdağ kazasının merkezi Rodosçuk hakkında bugüne ulaşan en eski tahrir kayıtları 921 (1515) yılına aittir. Buna göre Rodosçuk'ta Câmî-i Şerif (Hekim Şirvânî Camii), Nebî Reis, Hacı Mehmed ve Hacı Hızır adlı dört müslüman mahallesiyle (312 hâne) Papa Hirtofila, Yanaki, Papa Yorgi, Dimitri, Papa Yani, Papa Snados ve Papa Din (?) adlı yedi gayri müslim mahallesi bulunmaktaydı (395 hâne, altmış altı dul kadın). Bu yıllarda sayıları tam olarak tesbit edilememekle birlikte kasabada yahudiler de yaşıyordu, ancak müstakil bir yahudi mahallesi mevcut değildi (BA, TD, nr. 50, s. 226-243). 1520'lerde iskele tarafında İskele (Dizdarzâde) adıyla bir mahalle

daha kurularak müslüman mahallesi sayısı beşe yükseldi (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 0.116/4, s. 2-11). Bu tarihten itibaren Rodosçuk hızla gelişti. 1535'te Câmî-i Cedid (Kürkçü Sinan Bey mahallesi) ve Hacı İsa adlı iki mahalle daha oluşturuldu (BA, TD, nr. 185, s. 130-142). 1540'larda hem mahalle sayısında hem kasabanın vergi gelirlerinde büyük artış oldu. Şah Veli (Hoca Veli), Nesîmî Hoca, Kemal Bey, Bevâb Mehmed Bey ve Hüseyin Çavuş mahallelerinin kurulmasıyla birlikte müslüman mahallesi sayısı ona yükseldi (BA, TD, nr. 210, s. 208-228). Hareketli bir ticaret trafiğine sahne olan kasabanın etrafına sağladığı iş imkânları sayesinde kısa zamanda nüfusu daha da arttı. 1540'larda Rodosçuk'un nüfusu 343 hâne müslüman, 308 hâne Rum ve yirmi hâne yahudi olmak üzere toplam 671 hâne idi. Ayrıca sayıları kayıtlarda belirtilmemiş Çingeneler mevcuttu. Bunların yanında kasabada bulunan yeniçeri grupları hesaba katıldığında nüfusun 3500-4000 dolayında olduğu söylenebilir.

957 (1550) yılından sonra tutulan resmî kayıtlardan kasabada Hacı Mûsâ, Cennet Hatun, Hoca Bayezid (Cekli), Yunus Bey, İbrâhim Bey, Canpaşa, Hüseyin Çavuş der-Leb-i Deryâ, Abdi Hoca, Hacı Hürmüz gibi dokuz yeni mahallenin kurulduğu anlaşılır (BA, TD, nr. 385, s. 400-424). Ancak bunlardan bazılarının başka mahallelerle birleştiği ya da farklı isimlerle anıldığı tesbit edilmiştir. Böylece kasabadaki müslüman mahallesi sayısı on sekize, 1003'te (1595) Behram Reis ve İskender Çavuş mahallelerinin katılmasıyla yirmiye yükseldi (TK, KKA, TD, nr. 572, vr. 4^a-16^a). Aynı yıllarda altı Rum mahallesiyle birlikte toplam mahalle sayısı yirmi altıya ulaştı. Kasabanın nüfusu 617 hâne müslüman, 200 hâne Rum ve yaklaşık yirmi hâne yahudi olmak üzere 837 hâne kadardı. Bu yıllarda Anadolu'da Celâfî zulmünden kaçan Ermeniler de beş on kişilik gruplar halinde kasabaya gelmeye başlamıştı (*Rodosçuk Şer'iyye Sicili*, nr. 1549, vr. 55^a). Kasabadaki diğer nüfuslarla birlikte XVI. yüzyılın sonlarında nüfusu 4500-5000 kişi tahmin edilmektedir.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında kasabanın demografik yapısı oldukça değişti. XVI. yüzyılın sonlarında küçük gruplar halinde gelen Ermeniler XVII. yüzyılın ortalarına doğru kalabalık kitleler halinde Rodosçuk'a yerleşti. Kemahlı Rahip Gregor 1610 ve 1635 yıllarında olmak üzere iki büyük göçün gerçekleştiğinden bahseder. Polonyalı Simeon bu dönemde Tekirdağ'da 200

hâne Ermeni'nin yaşadığını belirtir. Ermeniler'le aynı yıllarda kasabaya Karamanlı Rumlar'dan bir grubun geldiği de kayıtlıdır. 1071 (1661) yılına ait avâz defterinde 710 hâne Ermeni, seksen altı hâne Karamanlı Rum tesbit edilmiştir. Yahudilerin sayısı yirmi sekiz hânedir. Aynı yıl Türk nüfusu 1103 (ayrıca 258 oda), Rumlar ise 206 hânedir (BA, MAD, nr. 3040, s. 6-9). Böylece toplam nüfus 2133 hâneye, yaklaşık 11.000-11.500 kişiye ulaştı. XVII. yüzyılın sonlarına doğru gayri müslim nüfusta kısmî düşüşler oldu. Ermeniler'in sayısı 245-250 hâneye, Rumlar'ın sayısı 135 hâneye geriledi, yahudilerin sayısı artarak kırk hâneye yükseldi. Daha çok geçici yerleşimi niteleyen ve kira yoluyla oturlan odaların sayısı 460'a ulaştı. Müslüman nüfus sabit kaldı. XVII. yüzyılın sonunda Rodosçuk'un toplam nüfusu 3000 kişi dolayında azalarak yaklaşık 8500'e indi. Bu yıllarda müslüman mahallesi sayısı yirmi iki, Rum mahallesi sayısı altı idi. XVII. yüzyılın ikinci yarısında iki Ermeni mahallesi ve bir yahudi mahallesi mevcuttu (BA, KK, nr. 2781, s. 12-14).

Tekirdağ kazasının Rodosçuk dışında zamanla şehrin birer parçası olacak olan diğer önemli yerleşim yerleri İneviz (İneviz) ve Banados'tur. İneviz çoğu kaymakta Apri ile (Apros / Kermeyan) karıştırılarak antik dönemde var olan bir yerleşim yeri diye kaydedilmektedir. 1960'lardan sonra yapılan çalışmalar İneviz ile Apri'nin ayrı ayrı yerleşmeler olduğunu ortaya koymuştur. İneviz, Osmanlı öncesinde bir yerleşim yeri değildi. Daha önce bir köy iken 1420'lerde Çirmen sancak beyi Umur Bey'in katkılarıyla kurulan pazar yeri sayesinde gelişip kasaba haline dönüşmüştü. Umur Bey ayrıca cami, bir mahzen, otuz dükkân ve pazara gelen tüccarların konaklaması için bir han yaptırmıştı. II. Bayezid döneminde Selânik beyi olan Hüseyin Bey de kasabada zâviyeli bir cami, bozahâne, bezirhâne ve bir kervansaray inşa ettirmişti. XVI. yüzyılda burada Câmî-i Köhne, Duacı, Dervişan, Câmî-i Cedîd, İlyas Fakih, Keçili olmak üzere altı mahalle vardı. XVI. yüzyıl başlarında 151 hâne, on dört mücerret olan nüfusu yüzyılın ikinci yarısında 112 hâneye geriledi. Banados tahrir defterlerinde köy diye kaydedilmesine rağmen XVI. yüzyılın başlarında altı mahalleden meydana geliyordu (BA, TD, nr. 50, s. 237-243). Rumlar'dan meydana gelen nüfus, XVI. yüzyılın başlarında 306 hâne olup bazı mahallelerinde toplam sekiz hâne kadar da müslüman yaşıyordu. Yüzyılın ortalarına doğru on yedi hânelik bir nüfusa

yükselen müslümanlar Câmî-i Şerif mahallesini kurdular (BA, TD, nr. 210, s. 222-227). XVI. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Rum nüfusu 161 hâneye düştü (TK, KKA, TD, nr. 572, s. 14-15).

Bu üç kasaba içinde merkezî bir özelliğe sahip olan Rodosçuk fizikî açıdan da mâmur bir şehir hüviyeti gösteriyordu. Şehrin imarında üst düzey devlet adamlarının ve şehir ileri gelenlerinin payı büyüktü. Ahmed Bâdî Efendi Rodosçuk'ta mevcut on camiden bahseder; Rüstem Paşa Camii bunların en büyüğüdür. Mimar Sinan'ın eseri olan cami klasik dönem Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biridir (960/1553). Caminin etrafında medrese ile bir mektep, bir çifte hamam, beesten ve bir imarethâne bulunmaktaydı (bk. RÜSTEM PAŞA KÜLLİYESİ). Kasabanın ilk camisi Hekim Şirvânî tarafından kiliseden çevrilen ve zamanımıza ulaşmayan Eskicami'dir. Bugün Eskicami olarak bilinen mâbedin ise ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemekte, buraya Eskicami isminin sonradan verildiği anlaşılmaktadır. Ortacami'yi Rodosçuk ileri gelenlerinden Kürkçü Sinan Bey 1520'lerde yaptırmıştı. İlk inşasında Câmî-i Cedîd adıyla bilinen cami Rüstem Paşa Camii'nin yapılmasıyla Câmî-i Vasat diye anılmaya baş-

Tekirdağ'da Ortacami

lanmıştır. Şehirde geliri Fâtih Vakfı'na ait değirmen, bozahâne, başhâne, şem'hâne, balıkhâne, bezirhâne gibi çok sayıda işletme bulunmaktaydı. Evliya Çelebi, iskele başında ve şehrin içinde 300 mahzenin olduğundan ve mahalle aralarında çok sayıda bezirhânenin mevcudiyetinden söz eder.

Tekirdağ'ın gelişmesindeki en büyük etken, Eskiçağ'da olduğu gibi Osmanlı döneminde de hayli faal bir ticarî transfer noktasında bulunmasıdır. Balkanlar'dan ve Doğu Akdeniz'den getirilen mallar burada depolanıp gemilerle İstanbul'a, bazan da Bursa üzerinden Anadolu'ya gönderilmekte, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen mallar Bursa'dan Tekirdağ'a, oradan Edirne ve Balkanlar'a ulaştırılmaktaydı. İstanbul'un işesi için başta buğday olmak üzere pek çok gıda maddesi Tekirdağ'dan temin edilmekteydi. Ayrıca Balkanlar'ın değişik bölgelerinden hububat ve canlı hayvan, Filibe'den pirinç, Mısır iskelesinden pirinç ve baharat, İzmir taraflarından kuru meyve ve yemişler Tekirdağ üzerinden İstanbul'a geliyordu. Burası büyük bir pazar yeri durumundaydı. Aşağı Çarşı ve Yukarı Çarşı olmak üzere iki büyük çarşısı vardı. Evliya Çelebi iskeledeki Aşağı Çarşı'nın Mısır Çarşısı'na benzediğini yazar. Kâtib Çelebi, İstanbul'a üç günlük mesafedeki Tekirdağ İskelesi'nin çoğunlukla bir tahıl iskelesi özelliği taşıdığını kaydeder. Kavak ve İnoz tuzlalarından çıkarılan tuzun sevkiyatı da Tekirdağ Limanı'ndan yapılmaktaydı. İskelenin artan fonksiyonu ile XVIII. yüzyılda da şehrin gelişmesi sürdü. Bu sırada nüfusunun 10.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. XVIII. yüzyıl başlarında Macar Beyi II. Râkóczi'ye ve maiyetine bir süre ev sahipliği yapan Tekirdağ, Râkóczi'nin başmâbeyincisi olan Kelemen Mikes'in kaleme aldığı *Türkiye Mektupları*'nda Avrupa'nın kenarında oldukça büyük ve güzel bir şehir diye nitelenmektedir. K. Mikes, Tekirdağ'da nüfusun büyük çoğunluğunun Türkler'den meydana geldiğini, Rum, Ermeni ve yahudilerle birlikte şehirde dört milletin yaşadığını kaydeder. Ayrıca Tekirdağ sirtlarındaki bağların çokluğundan bahsederek ancak bir vilâyetin tamamında bu kadar bağın bulunabileceğini hayranlıkla ifade eder. Şehirdeki pek çok işletme gibi bağların geliri de Fâtih evkafına aitti.

XIX. yüzyılda şehir eski durumuna göre gerilemeye başladı. Bunda uğradığı işgallerin de payı vardır. 1828'de Ruslar Tekirdağ'a geldiler. Bu sırada şehir harap du-

TEKİRDAĞ

Tekirdağ
Hükümet
Konağı

rumda bulunuyordu. 1831'de yapılan ilk nüfus sayımına göre Tekirdağ ve İncecik'in nüfusu 19-20.000 kişi civarındaydı. Ruslar 1878'de ikinci defa Tekirdağ'a girdiler. Türk nüfusun bir kısmı şehri terketti. Şehir ancak XIX. yüzyılın sonlarına doğru tekrar gelişme gösterdi. 1880'e doğru 20.000 olan nüfusu 1890'larda 12.000'i müslüman 23.000'e ulaştı. Rumeli demiryolunun tamamlanmasıyla Tekirdağ Limanı yavaş yavaş işlevini yitirmeye başladı, fakat İstanbul ile Tekirdağ arasında haftada iki gün vapur seferleri devam etti. XX. yüzyılın başlarında 14.000 Türk, 19.000 Rum, 7600 Ermeni'nin ve az sayıda yahudinin bulunduğu kaydedilir. Bu sırada yine bağcılık en başta gelen ziraî faaliyeti oluşturuyordu. İskelesi de yeni bir canlılık kazanmıştı. Fakat Balkan savaşları şehirde tekrar ciddi bir sarsıntıya yol açtı. 1912'de Bulgarlar Tekirdağ'a girdi ve şehir ancak sekiz ay sonra geri alınabildi. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale savaşları sırasında iskelesi hayli faal bir askerî hareketliliğe sahne oldu. Mondros Mütarekesi'nin ardından müttefik güçlerce işgal edildi. Trakya'nın Yunanistan'a verildiği Sevr Antlaşması yapılmadan önce Yunanlılar 20 Haziran 1920'de Tekirdağ'a girdiler. Millî Mücadele'den sonra Mudanya Mütarekesi'yle şehir boşaltılarak Türkler'e iade edildi (13 Kasım 1922). Yunanlılar'ın çekilmesi sırasında şehrin Rum ve Ermeni ahalisi burayı terketti; onların yeri Yunanistan'dan gelen Türkler'le dolduruldu.

XV. yüzyılda Çirmen sancağına bağlı bir kaza olarak gelişen Tekirdağ, XVII. yüzyıl sonlarında bir ara Gelibolu sancağına bağlandıysa da Tanzimat'ın ardından Edirne vilâyetine bağlı bir sancak haline geldi. XIX. yüzyılda Tekirdağ sancağının Malkara, Ereğli, Çorlu, Vize, Burgos ve Hayrabolu isimli altı kazası ve Nâib, Ortaca, Işıklar,

İncecik olmak üzere dört nahiyesi vardı. 1886-1887'de Tekirdağ sancağında 8923 hânedede 40.761 müslüman, 7525 hânedede 38.434 Rum, 2026 hânedede 10.917 Ermeni, doksan dokuz hânedede 599 Katolik, 713 hânedede 3671 Bulgar, yirmi sekiz hânedede 174 Protestan, 215 hânedede 1625 yahudi, yetmiş hânedede 436 gayri müslim Kıptî ve iki hânedede on iki ecnebi yaşamaktaydı (*Salnâme-i Vilâyet-i Edirne*, s. 266).

BİBLİYOGRAFYA :

Rüstem Paşa Vakfı, VGMA, nr. D.635/2, s. 137; *Rodosçuk Şer'iyye Sicili*, nr. 1524, vr. 46b; Herodotos, *Tarih* (trc. Müntekim Ökmen), İstanbul 1991, s. 355; Ksenophon, *Anabasis* (trc. Hayrullah Örs), İstanbul 1962, s. 38; Plinius (Pliny the Elder), *Naturalis Historia (Natural History)* (trc. H. R. Rackham), London 1958, IV, 48; *Salnâme-i Vilâyet-i Edirne* (1305), s. 266; *Aşıkpaşazâde, Tevârih-i Âli Osmân* (nşr. Çiftçioğlu N. Atsız), İstanbul 1970, s. 54; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), VIII, 347; *Anonim Tevârih-i Âli Osman* (nşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 19; S. Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578* (ed. Kemal Beydilli, trc. T. Noyan), İstanbul 2007, s. 731; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi: 1608-1619* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1964, s. 21-22; Arif Müfid Mansel, *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, İstanbul 1938, s. 34; K. Mikes, *Türkiye Mektupları* (trc. Sadettin Karatay), Ankara 1944-45, s. 99; Abidin Özmen, *Trakya*, Ankara 1948, s. 4-5; Mehmet Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara 1974, s. 31-51; Besim Darkot - Metin Tuncel, *Marmara Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1981, s. 112; Zafer Taşlıklioğlu, *Trakya'da Epigrafi Araştırmaları*, İstanbul 1983, I, 88-90; H. D. Andreasyan, "Celâliilerden Kaçan Anadolu Halkının Geri Gönderilmesi", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1988, s. 45; İnci Delemen, *Tekirdağ Naip Tümülüsü*, İstanbul 2004, s. 77; Yusuf Ayönü, *Katalanların Anadolu ve Trakya'daki Faaliyetleri: 1302-1311*, İzmir 2009, s. 65-68; P. L. İnciyan - H. D. Andreasyan, "Osmanlı Rumelisi'nin Tarih ve Coğrafyası", *GDAAD*, sy. 4-5 (1976), s. 136; İliber Ortaylı, "16. Yüzyılda Rodosçuk", *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi*, sy. 8, İstanbul 1995, s. 5-12; Besim Darkot, "Tekirdağ", *İA*, XII/1, s. 133-135.

HACER ATEŞ

Bugünkü Tekirdağ. Cumhuriyet'ten önce Trakya'nın ürünlerini ve buraya ulaşan diğer ürünleri deniz yoluyla İstanbul'a sevkeden önemli bir liman şehri durumunda olan Tekirdağ bu özelliğini Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarındaki sıkıntılı günlerde yitirmiş bulunuyordu. Bu gerileme Cumhuriyet dönemiyle birlikte sona erdiyse de şehrin gelişmesindeki duraklama bir süre daha devam etti. Cumhuriyet devrine girilirken Edirne vilâyeti içinde bir sancak merkezi iken Cumhuriyet'in ilk yıllarında vilâyet merkezi durumuna getirildi. Tekirdağ şehrinin nüfusu ilk nüfus sayımında (1927) 15.000'den azdı (14.387 nüfus). Şehrin nüfusu arada bazı iniş çıkışlar göstermekle birlikte (1935'te 20.354, 1940'ta 17.081, 1945'te 14.780) 1950 (15.696 nüfus) ve 1955 (17.957 nüfus) sayımına kadar aynı seviyelerde seyretti. II. Dünya Savaşı yıllarına rastlayan 1940 ve 1945 sayımlarında nüfusta görülen azalış, bütün Trakya şehirlerinde olduğu gibi Tekirdağ'ın da sıkıntılı ve korkulu günler geçirdiğine (önce Almanlar'ın, daha sonra Sovyetler'in Bulgaristan'a girerek sınıra çok yaklaşmaları sebebiyle) ve nüfusunun bir kesiminin ülkenin başka bölgelerine gittiğine işaret eder. Nüfustaki duraklama ve azalış şehrin mekân üzerindeki gelişmesini de etkiledi. 1950'de dokuz mahalleden oluşan (Yavuz, Aydoğdu, Zafer, Ertuğrul, Eskicami, Ortacami, Turgut, Gündoğdu ve Hürriyet mahalleleri) Tekirdağ şehri (*Belediyeler Yıllığı*, III, 524) doğuda Çiftlikönü mevkiinden batıda Malkara caddesinin şehir içini terkettiği yere kadar doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda o dönemdeki Kız Enstitüsü binası ile iskele arasında küçük bir alan üzerinde yayılıyordu. Bu kesim günümüzde çok genişlemiş bulunan şehrin ilk nüvesini oluşturur. Şehrin kurulduğu yerin özel topografya şartları mahallelerinin yayılış biçiminde, bazı resmî binaların ve meydanların yerlerinin seçiminde, yolların açılış yeri ve uzanış doğrultularında etkili olmuştur. Zira kıyı gerisindeki plato kenarını yaran Ördekli vadisi şehrin kurulduğu yerde denize ulaşır. 1960'lı yıllara kadar şehir bu vadinin kısmen tabanında, kısmen yamaçları üzerinde yayılıyordu. Ayrıca şehrin içinde bulunan kıyı taraçaları da (Marmara denizinin jeolojik dönemlerdeki farklı seviyelerine işaret eden kıyı kademeleri) şehrin yayılışını etkilemiştir. Tekirdağ şehrinde yer alan üç kademedeki denize en yakın olanı üzerindedir (12 m. yükseklikte) eski vali konağı, 25